

**ПАПУЛЯРЫЗАЦЫЯ ІМЯ І СПАДЧЫНЫ
ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ Ў «НАШАЙ НІВЕ»**

Падступацца да аналізу дзейнасці Францішка Скарыны беларускія даследнікі пачалі яшчэ на зары XIX стагоддзя. Да нашаніўцаў выдавецкай дзейнасцю Францішка Скарыны глыбока цікавіліся толькі дзве вядомыя ў навуковым свеце асобы, прафесары Віленскага ўніверсітэта — славіст, арыенталіст і філосаф, доктар тэалогіі Міхал Баброўскі ды кнігазнавец і грамадскі дзеяч, аўтар прац у гісторыі кнігі і бібліяграфіі Яўхім Лялевель.

М. Баброўскі — першы беларускі скарыназнавец, яго знаёмства з кнігамі Ф. Скарыны адбылося ў супраслеўскім кнігазборы. Менавіта ён знайшоў Супраслеўскі рукапіс, на пачатку якога змешчаны спіс прадмоваў Скарыны да пражскага «Псалтыра» (1517), а ў непублікаванай працы «Гісторыя славянскіх друкарняў у Літве» даследнік змясціў усе звесткі пра Ф. Скарыну, што змог знайсці цягам жыцця, нанова адкрыўшы для беларускай і еўрапейскай навукі імя і справу Ф. Скарыны [1]. Я. Лялевель у сваёй галоўнай кнігазнаўчай працы «Дзве бібліяграфічныя кнігі...» выклаў усё вядомае яму пра жыццё і дзейнасць Францішка Скарыны, апісаў асобныя экзemplяры яго кніг, падкрэсліў іх «надзвычайную рэдкасць». У працы «Гісторыя Літвы і Русі аж да Люблінскай уніі з Польшчай 1569 года» (1839), кажучы пра вялікае значэнне старабеларускай мовы ў Вялікім Княстве Літоўскім, Яўхім Лялевель з павагаю называў імя ўсходнеславянскага першадрукара [2].

Сярод працаўнікоў рэдакцыі «Нашай Нівы» першым пра Францішка Скарыну загаварыў Іван Луцкевіч. Задакументаваным сведчаннем гэтага можна лічыць публікацыю 4 ліпеня 1908 года яго паведамлення «Усеславянскі зьезд прагрэсіўных студэнтаў у Празе»:

«Чэшскія студэнты, каторыя вельмі многа зрабілі і робяць для нацыянальнага адраджэння свайго народу, склікалі 11-га юня ў горад Прагу (у Аўстрыі) таварышоў-студэнтаў усіх братніх славянскіх народаў на зьезд, каб разам абдумаць, як дабівацца для кожнай нацыі права свабодне працаваць дзеля адраджэння і падняцця роднай культуры, мовы сваей і т. д. [...].

Беларуская сэкция (ў ёй было 6 чал.) выбрала за ганаровых *прэсэдацэлеў* рэдактара «Нашай Нівы» А. Ёласава і М. Федароўскага [...]. На другіх агульных сабраньнях чыталіся «даклады» сэкцый. Тутака кожны член зьезду мог дазнацца, як ідзе справа нацыянальнага адраджэньня ў братніх народаў [...]. Студэнт-беларус казаў: «беларусы ў Празе былі яшчэ 500 гадоў таму. Тады ўіх была багатая літаратура. У самой Празе яны надрукавалі па-беларуску Біблію» [3].

Акрамя гэтага, Іван Луцкевіч сабраў багатую калекцыю беларускіх старажытнасцяў, якая захоўвалася ў памяшканні рэдакцыі «Нашай Нівы». Сярод рарытэтаў была і частка скарынаўскай «Бібліі». І. Луцкевіч удзельнічаў у рыхтаванні выставы, прысвечанай 400-годдзю беларускага кнігадрукавання, у заснаванні навуковага таварыства імя Ф. Скарыны. Дапамагаў матэрыяламі аўтарам зборніка «Беларусь» (Берлін, 1919), дзе былі пададзеныя звесткі пра жыццё і дзейнасць Ф. Скарыны. Ёсць меркаванне, што Іван Луцкевіч упершыню натрапіў на лісты прускага герцага Альбрэхта Гогенцолерна празнаходжанне Ф. Скарыны ў Кёнігсбергу [4].

Першая нашаніўская публікацыя, цалкам прысвечаная пачатку беларускага кнігадруку, належыць пісьменніку і літаратуразнаўцу Сяргею Палуяну. У артыкуле «Калі друкавалася першая беларуская Біблія?» ён выразна акрэсліў месца беларусаў сярод іншых народаў у справе кнігадруку:

«...Першая беларуская друкарня была заложанай у Кракаве. І ў 1483 годзе выйшла з гэтай друкарні першая беларуская кніга «*Трыодзь Цветная*», а ў 1491-м друкавалася ў Кракаве ўжо другая беларуская кніга «*Октоіх*».

Першая польская друкарня была зложена там жа, у Кракаве, у 1505 годзе, — як бачым, праз 22 гады пасля надрукаваньня першай беларускай кнігі.

З славянскіх народаў першыя друкавалі Біблію чэхі ў 1488 годзе, другая з чарады — беларуская Біблія, друкаваная ў 1517 годзе ў Празе; трэцяя — краінская, у 1555 годзе; а чацьвёртая, польская Біблія, друкавалася ў 1561 годзе ў Кракаве; літоўская Біблія друкавалася ў 1590 годзе ў горадзе Кёнігсбергу, латышская — у 1587 гаду ў Рызе.

Першая беларуская Біблія ператлумачана была з лацінскай мовы на беларускую Францішкам Скарынам з Полацка. Францішак Скарына маладым хлапцом прыбыў з Полацка ў Віль-

ню, каб прыдбаць сабе навукі. Праз сваю здольнасць звярнуў увагу людзей багатых, каторыя і заапекаваліся ім; больш за ўсіх цікавіўся Скарынам бургамістр (галава) віленскі Якуб Бабіч.

Калі Францішак Скарына скончыў навуку ў Вільні, Бабіч сваім коштам паслаў яго вучыцца ў Кракаўскую Акадэмію. У Кракаве Скарына атрымаў ступень доктара медыцыны і штук пекных. Высокія навукі Скарыны і абшырнае веданьне, звярнулі ўвагу беларускіх вяльмож, каторыя шукалі тады чалавека, знаючага вышэйшыя навукі, каторыб падняўся перакласьці Біблію. Скарына згадзіўся на гэтую вялікую працу і праз колькі гадоў даканаў яе. Відаць, тагачасная кракаўская беларуская друкарня была замалая для друкаваньня Бібліі, дзеля таго Скарына паехаў друкаваць яе ажно ў Чэскую Прагу, дзе і пачаў друк у 1517 годзе, а працаваў там да 1520 года. Тым часам у Вільні стараньнем тагож Бабіча заложана была вялікая друкарня. Тады Скарына вярнуўся ў Вільню і тут ўжо дакончыў друк Бібліі ў 1525 годзе. Апрача Бібліі, Скарына выдаў колькі другіх яшчэ кніжак: «Канонік», «Псалтыр» і інш.»[5].

Гэты тэкст амаль цалкам, з нязначнымі зменамі, уллучыў у «Кароткую гісторыю Беларусі» Вацлаў Ластоўскі[6]. Да тэмы пачатку кнігадруку ён таксама звяртаецца ў артыкуле «У справе мовы у цэрквах»: «Ужо першыя вучыцелі хрысьціянства на Беларусі адчувалі патрэбу народнай мовы у царкоўнай службе [...]. ...у пачатку XVI стагоддзя патрэба зразумелай для беларусаў біблейнай літаратуры была гэтка вялікая, што віленскія брацтвы высылаюць вучонага беларуса, Франціска Скарыну «з Полацка», ажно у Прагу, [...], каб ён там надрукаваў сьвятое пісаньне ў мове беларускай «дзеля лепшаго вырозуменьня люду паспалітаму»» [7]. Наступная згадка пра Ф. Скарыну, зноў за аўтарствам Влуста, — у тэксце «350-летняя гадаўшчына друку ў Маскоўшчыне»:

«Роўна 350 гадоў таму назад 1 марца 1564 году, была выпушчана з друкарні першая ў Маскоўшчыне друкаваная кніжка «Апостол».

Маскоўшчына была тады вельмі адсталай старонкай і сьвятлейшыя маскоўскія людзі бачылі гэта і стараліся што маглі рабіць, каб шырыць асвету [...] .Але цяжка было шырыць асвету бяз кніг, бо ў Маскоўшчыне ня ўмелі яшчэ друкаваць кніг і ўсе кнігі перапісвалі рукой [...]. Іван Фёдараў і Пётр, каторага празывалі Мсціслаўцам... вызваліся сарганізаваць друкаваньне

кніжак. Прозвішча аднаго з прыяцеляў-друкароў было «Мсціславец», каторае паказвае, што ён родам беларус Магілёўск. губ. Але скуль жа Беларусь магла даць умелага друкара, калі ня мела яго Маскоўшчына? Увесь сакрэт у тым, што Беларусь тады не была цёмнай старонкай. Друкарства ў Беларусь зайшло ў канцы XV стагоддзя. Фіоль у 1491–1493 годзе друкаваў кнігі для Беларусі і Украіны у Кракаве, а праз 23 гады полацкі жыхар Францішак Скарына друкаваў ужо «дзеля лепшаго выразуменья» Біблію па-беларуску у Празе (1517), пасля — у Вільні (1525); і каля 1563 году у Беларусі друкарская ўмеласць была ужо рэччу саўсім звычайнай» [8].

Да дзейнасці Ф. Скарыны рэдакцыя звярнулася і ў «Першым беларускім календары «Нашае Нівы» на 1910 год»: «Трыста гадоў назад беларускае жыццё, цяпер зусім замершае, бурліла крыніцаю, кіпела нацыянальная барацьба, рэлігійныя змаганні захоплівалі ўсё грамадства. Было пастаўлена вялікае пытаньне: «быць або не быць» беларускаму народу як непадзельнаму арганізму. Гісторыя сказала сваё «не быць», і ён замёр на некалькі вякоў, ды ўрэшце тая ж гістарычная хваля ўзняла яго да жыцця. У 1910 годзе ён спрамогся-такі на свой каляндар, першы каляндар, калі культурныя суседзі яго штогод выдаюць такія календары сотнямі. Нейкая іронія, калі прыгадаеш, што першая друкаваная кніжка любога народу, Біблія, у палякаў з'явілася на 40 гадоў пазней, чым у беларусаў, што першая друкарня, якая была заснавана ў Польшчы — гэта беларуская друкарня ў Кракаве» [9].

Такім чынам, працаўнікі рэдакцыі «Нашай Нівы» імкнуліся ацаніць спадчыну нашага першадрукара, выразна сфармуляваць і пашырыць думку пра тое, што менавіта ягоная справа ўлучыла беларусаў у кантэкст агульнае ўрапейскага духоўнага развіцця.

ЛІТАРАТУРА

1. Лабынцаў, Ю. Міхаіл Баброўскі // Энцыклапедыя гісторыі Беларусі. — Мінск: БелЭн, 1993. — Т. 1. — С. 248–249.
2. Лабынцаў, Ю. Іаахім Лялевель // Францыск Скарына і яго час : Энцыкл. давед. — Мінск : БелСЭ, 1988. — С. 399.
3. Усеславянскі зезд прагрэсіўных студэнтаў у Празе // Наша Ніва : Беларускае газета з рысункамі. — 1908. — № 14. — С. 4.
4. Памяці Івана Луцкевіча. У першыя ўгодкі сьмерці яго. (20.8.1919—20.8.1920). — Вільня, 1920.

5. Калі друкавалася першая беларуская Біблія? // Наша Ніва : Беларуская газета з рысункамі. — 1909.— № 39. — С. 10–11.
6. Кароткая гісторыя Беларусі // Тамсама. — 1910.— № 8. — С. 6–7.
7. У справе мовы у цэрквах // Тамсама. — 1912.— № 4. — С. 2–3.
8. 350-летняя гадаўшчына друку ў Маскоўшчыне // Тамсама. — 1914.— № 11–12. — С. 1.
9. Першы беларускі каляндар «Нашае нівы» на 1910 год. — Вільня, 1910.